

ประกาศกรมทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

เรื่อง การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เครื่องเคลือบเวียงกาหลง

ทะเบียนเลขที่ สข 64100158

เพื่อให้การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นไปตาม พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 กรมทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เครื่องเคลือบเวียงกาหลง คำขอเลขที่ 58100117 ทะเบียนเลขที่ สข 64100158 ซึ่งมีรายการทางทะเบียนตามบัญชีแนบท้ายประกาศฉบับนี้

ทั้งนี้ ให้มีผลตั้งแต่วันยื่นคำขอขึ้นทะเบียน 17 กุมภาพันธ์ 2558

ประกาศ ณ วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. 2564

(นายวุฒิไกร ลีวีระพันธุ์)
อธิบดีกรมทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

๒๐๗/๒๕๖๔

ทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เครื่องเคลือบเวียงกาหลง

(Wiang Kalong Pottery หรือ Krueang Kleuab Wiang Kalong)

(1) เลขที่คำขอ	58100117	ทะเบียนเลขที่	สช 64100158
(2) วันที่ยื่นคำขอ	17 กุมภาพันธ์ 2558	วันที่ขึ้นทะเบียน	17 กุมภาพันธ์ 2558
(3) ผู้ขอขึ้นทะเบียน	กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง
ที่อยู่ 97 หมู่ 3 ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย 57260		
(4) รายการสินค้า	เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบ		
(5) คุณภาพ ชื่อเสียง คุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้า			

คำนิยาม

เครื่องเคลือบเวียงกาหลง (Wiang Kalong Pottery หรือ Krueang Kleuab Wiang Kalong) หมายถึง เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบที่มีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ประกอบไปด้วยเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องใช้ในครัวเรือน และของประดับตกแต่ง ผลิตจากดินขาวและดินดำ ด้วยกรรมวิธีการเผา ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีพื้นผิวสีเขียวอมฟ้า เขียวไข่กา หรือสีขาวอมเหลือง เนื้อบาง ผิวเรียบใสแต่ไม่มัน มีการเขียนสีด้วยสีจากธรรมชาติ เป็นลวดลายต่างๆ ที่มีเอกลักษณ์ มีรอยแตกรานจากน้ำเคลือบ ผลิตในเขตพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า ของจังหวัดเชียงราย

ลักษณะของสินค้า

(1) เครื่องเคลือบเวียงกาหลง เป็นเครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบ มีทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ประกอบไปด้วยเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เครื่องใช้ในครัวเรือน ของประดับตกแต่ง เช่น ชุดน้ำชา ไห แจกัน จาน ตุ๊กตา เป็นต้น

(2) ลักษณะทางกายภาพ

- เนื้อดิน	เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบ เนื้อบาง ทนความร้อนได้สูง
- พื้นผิว	ผิวเรียบใส แต่ไม่มันเงา และมีรอยแตกรานละเอียดจากน้ำเคลือบ
- สี	เขียวอมฟ้า เขียวไข่กา สีขาวอมฟ้า หรือสีขาวอมเหลือง
- ลวดลาย	มีการเขียนสีธรรมชาติ เป็นลวดลายต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ลวดลาย รูปสัตว์มงคล ลวดลายพันธุ์พฤกษามงคล ลวดลายตามตำนานในท้องถิ่น ลวดลายที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดทางปรัชญาศาสนา เป็นต้น

(6) กระบวนการผลิต

วัตถุดิบ

(1) ดินขาว คือ ดินที่มีสีขาวขุ่น เนื้อละเอียด มีความหนืดสูง คล้ายผงชอล์ค ในพื้นที่ตำบลเวียงกาหลงหรือพื้นที่ข้างเคียงที่มีลักษณะดินแบบเดียวกันในอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายเท่านั้น

(2) ดินดำ คือ ดินที่อยู่ใต้ชั้นดินทราย มีสีดำแกมเทา มีความละเอียดสูง และมีทรายปนเล็กน้อย มีความพรุนละเอียด ในพื้นที่ตำบลเวียงกาหลงหรือพื้นที่ข้างเคียงที่มีลักษณะดินแบบเดียวกันในอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายเท่านั้น

(3) น้ำเคลือบ ทำจากดินหนานาและซีเมนต์ธรรมดา ในพื้นที่ตำบลเวียงกาหลงหรือพื้นที่ข้างเคียงที่มีลักษณะแบบเดียวกันในอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงรายเท่านั้น

(4) สีสำหรับเขียนลวดลาย ทำจากดินแดงซึ่งเป็นสีที่ได้จากธรรมชาติในพื้นที่

การเตรียมดิน

(1) ทำการทดสอบคุณภาพความเหนียวให้ได้ในระดับที่สามารถขึ้นรูปได้ การหัดตัวของดินที่น้อยขณะที่เป็นดินดิบ

(2) นำดินที่ผ่านการทดสอบคุณภาพมาหมักในบ่อปูนซีเมนต์หรือภาชนะที่เหมาะสม มีฝาปิด ใส่น้ำให้ท่วมเนื้อดิน หมักทิ้งไว้ 1 - 2 คืน น้ำและดินจะแยกตัวออกเป็น 2 ส่วน โดยชั้นบนเป็นน้ำใส ๆ ชั้นล่างเป็นเนื้อดินละเอียดตกตะกอน เหนียวใส ๆ ชั้นบนทิ้ง

(3) กรองดินโดยใช้ตะแกรง เพื่อนำเม็ดทราย เศษไม้ วัตถุปลอมปนออกจากเนื้อดิน จะได้เนื้อดินละเอียด

(4) นำดินที่ผ่านการกรองเทลงบนผ้าใบหรือวัสดุรองรับที่เหมาะสม ตากดินไว้ 2 - 3 วัน จะได้เนื้อดินที่แห้งสนิท จากนั้นให้เก็บเนื้อดินใส่ภาชนะที่เหมาะสม ร่อนนำไปทำการขึ้นรูป

การขึ้นรูปและการตกแต่ง

(1) ก่อนการขึ้นรูปให้นำดินไปผสมน้ำให้ได้ความหนืดพอสำหรับการขึ้นรูป

(2) ทำการขึ้นรูปด้วยแท่นหมุน หรืองานปั้นด้วยมือ หรือการหล่อจากแม่พิมพ์

(3) นำเครื่องปั้นที่ผ่านการขึ้นรูปวางไว้ในอุณหภูมิห้อง โดยใช้เวลา 1 วัน จากนั้นทำการตกแต่ง ลวดลาย และเก็บรายละเอียด แล้ววางไว้ในอุณหภูมิห้องอีก 7 วัน หรือตามความเหมาะสม เพื่อร่อนนำเข้าเตาเผา

การเผาครั้งที่ 1 (การเผาดิบ Biscuit Firing)

(1) นำเครื่องปั้นเรียงใส่เตาเผา ทำการเผาที่อุณหภูมิในช่วง 750 - 800 องศาเซลเซียส ใช้เวลา 6 - 8 ชั่วโมง ในช่วง 1 - 5 ชั่วโมงแรกจะเป็นการเผาแบบเลี้ยงไฟ คือ เผาอย่างช้าๆ ที่อุณหภูมิไม่เกิน 300 องศาเซลเซียส เพื่อให้ความชื้นในดินระเหยออก และค่อยๆ เร่งอุณหภูมิและทิ้งระยะเวลาการเผาให้อุณหภูมิในเตาเผาค่อยๆ ลดลงแบบช้าๆ จนถึงอุณหภูมิ 50 องศาจึงเปิดเตา

(2) กรรมวิธีการเผา 2 แบบ คือ

(2.1) การเผาแบบรีดักชั่น (Reduction Firing) เป็นกรรมวิธีการเผาไหม้ไม่สมบูรณ์ โดยชิ้นงานที่ได้จะมีสีพื้นผิวเป็นต่างๆ เช่น สีเขียวอมฟ้า สีเขียวไขกา สีขาวอมฟ้า

(2.2) การเผาแบบออกซิเดชั่น (Oxidation Firing) เป็นกรรมวิธีการเผาไหม้อย่างสมบูรณ์ โดยชิ้นงานที่ได้จะมีสีพื้นผิวเป็นสีขาวอมเหลือง

(3) นำเครื่องปั้นดินเผาออกจากเตาเผา และทำการตรวจสอบรอยร้าวและตำหนิบนพื้นผิว

การเขียนสี

ทำการเขียนสีและลวดลายจากดินแดงซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ได้จากธรรมชาติในพื้นที่ เป็นลวดลายต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ลวดลายศิลปะร่วมสมัย ลวดลายด้านการอนุรักษ์ หรือลวดลายดั้งเดิม ลวดลายรูปสัตว์มงคล ลวดลายพันธุ์พฤกษา ลวดลายตามตำนานในท้องถิ่น ลวดลายที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดทางปรัชญา เป็นต้น

การเคลือบ

- (1) นำเคลือบผลิตจากไม้ยืนต้นในพื้นที่ ทำการเผาให้ไหม้จนเป็นผงซี้เถ้า
- (2) นำผงซี้เถ้าไปร่อนบนตะแกรงจนเหลือแต่ผงซี้เถ้าละเอียด
- (3) นำผงซี้เถ้าละเอียดไปผสมกับดินเหนียวและน้ำเปล่าในอัตราส่วนที่เหมาะสม จากนั้นคนน้ำเคลือบ โดยวัดค่าความถ่วงจำเพาะให้ได้เท่ากับ 1.4
- (4) นำน้ำเคลือบไปบดให้ละเอียดด้วยเครื่องบด ใช้เวลา 5 วัน วันละ 6 - 8 ชั่วโมง โดยวัดค่าความถ่วงจำเพาะให้ได้เท่ากับ 1.8
- (5) นำน้ำเคลือบที่ผ่านการบดมากรองด้วยตาข่าย จะได้น้ำเคลือบสำหรับพร้อมชุบเครื่องปั้นดินเผา
- (6) ทำการจุ่มเครื่องปั้นดินเผาทั้งชิ้นงานประมาณ 3 วินาทีแล้วยกขึ้น จากนั้นเก็บรายละเอียดตกแต่ง โดยการเช็ดชิ้นงานด้วยฟองน้ำเพื่อเตรียมไปเผาเคลือบ

การเผาครั้งที่ 2

- (1) นำเครื่องปั้นดินเผาที่ผ่านการเขียนลวดลายและเคลือบด้วยน้ำเคลือบแล้วเรียงใส่เตาเผา ทำการเผาที่อุณหภูมิในช่วง 1,200 - 1,250 องศาเซลเซียส ใช้เวลา 10 - 12 ชั่วโมง เมื่อสุกนำออกจากเตาเผา
- (2) เก็บรายละเอียดเครื่องปั้นดินเผาให้เรียบร้อย จะได้เครื่องเคลือบเวียงกาหลงที่สมบูรณ์

การบรรจุหีบห่อ

- (1) รายละเอียดบนฉลากให้ประกอบด้วยคำว่า “เครื่องเคลือบเวียงกาหลง” หรือ “Wiang Kalong Pottery” หรือ “Krueang Kleuab Wiang Kalong”
- (2) ระบุชื่อร้าน ผู้ผลิต ที่อยู่ เบอร์ติดต่อที่สามารถติดต่อได้
- (3) ระบุชนิดของสินค้า และ/หรือวิธีการใช้

(7) ความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอเวียงป่าเป้าเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 15 - 19 องศาเหนือ ลองจิจูด 99 องศาตะวันออก ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัด มีลักษณะเป็นที่ราบสลับกับเทือกเขา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่า และมีภูเขาล้อมรอบ มีภูเขาผีปันน้ำอยู่ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำลาว แม่น้ำแม่ฉางข้าว แม่น้ำแม่ปวน แม่น้ำแม่โถและแม่น้ำแม่เจดีย์ เป็นอำเภอเดียวของจังหวัดที่มีต้นกำเนิดแม่น้ำไหลย้อนกลับขึ้นไปและไปรวมกับแม่กก ดินในบริเวณอำเภอเวียงป่าเป้าเป็นดินลาวา สันนิษฐานว่าเคยเกิดการระเบิดของภูเขาไฟมาก่อน เมื่อสะสมมานานหลายพันปีทำให้เกิดดินขาวและดินดำที่มีแร่ธาตุสะสมอยู่ในเนื้อดินมาก มีคุณสมบัติยืดหยุ่นและมีความพรุนละเอียด เมื่อนำมาทำภาชนะดินเผาจะได้เนื้อที่เบาแต่แกร่ง ทนความร้อนได้สูง น้ำหนักเบา แม้ใช้ไฟที่อุณหภูมิสูงมากก็ยังสามารถรักษารูปทรงเอาไว้ได้เป็นอย่างดี

ประวัติความเป็นมา

เวียงกาหลงเป็นชื่อของเมืองเก่า ตั้งอยู่ในตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย คำว่า “เวียง” ในภาษาล้านนาหมายถึง “เมือง” เวียงกาหลงตามการสันนิษฐานของนักโบราณคดีกล่าวว่าสร้างขึ้นช่วง พ.ศ. 1500 - 1600 รูปแบบผังเมืองไม่เป็นรูปทรงเรขาคณิตเช่นเดียวกับเมืองโบราณส่วนใหญ่ในภาคเหนือ คูเมือง และกำแพงดินชุดเป็นรูปคล้ายตัววี หรือคล้ายปีกกา ทอดยาวตามแนวเหนือ-ใต้ กำแพงเป็นคันดินจากการขุด คูเมืองมาถมทั้งสองข้าง โดยชั้นในสูงกว่าชั้นนอก ดังนั้น ผู้ไม่ชำนาญเส้นทางจึงหลงทางได้ง่าย และเป็นที่มาของชื่อ “เวียงกาหลง”

ในอดีตเมืองเวียงกาหลงเป็นแหล่งผลิตเครื่องเคลือบดินเผาโบราณที่ใหญ่ที่สุดและรุ่งเรืองที่สุดของล้านนามีการขายไปยังต่างประเทศ ต่อมาเมืองเวียงกาหลงได้ล่มสลายด้วยภัยธรรมชาติและโรคระบาดทำให้การผลิตเครื่องเคลือบเวียงกาหลงได้หายไป ผู้คนอพยพออกจากเวียงกาหลง กลายเป็นเมืองร้าง ปัจจุบันชุมชนเวียงกาหลงเป็นกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาอยู่บริเวณนี้ เมื่อราว 200 ปีที่ผ่านมา ซึ่งหมดยุคสมัยที่รุ่งเรืองของ เวียงกาหลง เหลือเพียงแต่ซากและเศษชิ้นส่วนเครื่องเคลือบเวียงกาหลงโบราณที่พบเห็นได้ทั่วไปในเวียงกาหลง จนกระทั่ง เริ่มมีคนต้องการโบราณวัตถุ ชาวบ้านเวียงกาหลงจึงพากันขุดซากเตาโบราณและนำเครื่องเคลือบดินเผาที่สมบูรณ์ในเตาและเศษซากชิ้นส่วนไปขายกัน และเมื่อปี พ.ศ. 2526 นายทัน ธิจิตตั้ง (ประธานกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง) และสมาชิกกลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาเวียงกาหลง ได้เล็งเห็นคุณค่าและมีความรู้สึกสูญเสียทรัพย์สินอันมีค่าที่มีอยู่ในเวียงกาหลง จึงได้ใช้เวลาศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ความเป็นมา ร่องรอยอารยธรรมอันเก่าแก่ของชุมชนเวียงกาหลง และได้ทดลองผลิตเครื่องเคลือบ โดยใช้วัตถุดิบที่หาได้ในพื้นที่ ตลอดจนศึกษาค้นคว้ากรรมวิธีที่จะผลิตเครื่องเคลือบให้มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับเครื่องเคลือบดั้งเดิม ทำให้เครื่องเคลือบเวียงกาหลงได้รับความนิยมในการนำไปตกแต่งเหมือนวัตถุโบราณทั้งในประเทศและต่างประเทศ จนได้รับการคัดสรรเป็นสินค้า OTOP ระดับ 4 ดาวในปี พ.ศ. 2546 และได้ผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2562 รวมถึงได้รับการสนับสนุนด้านความรู้วิชาการและการบริหารจัดการในการดำเนินงาน OTOP จากกรมการพัฒนาชุมชน ทำให้สินค้าเครื่องเคลือบเวียงกาหลงเป็นสินค้าที่แพร่หลายและมีชื่อเสียงถึงปัจจุบัน

(8) ขอบเขตที่ตั้งแหล่งภูมิศาสตร์

ขอบเขตพื้นที่การผลิตเครื่องเคลือบเวียงกาหลง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย รายละเอียดตามแผนที่

(9) การพิสูจน์แหล่งกำเนิด

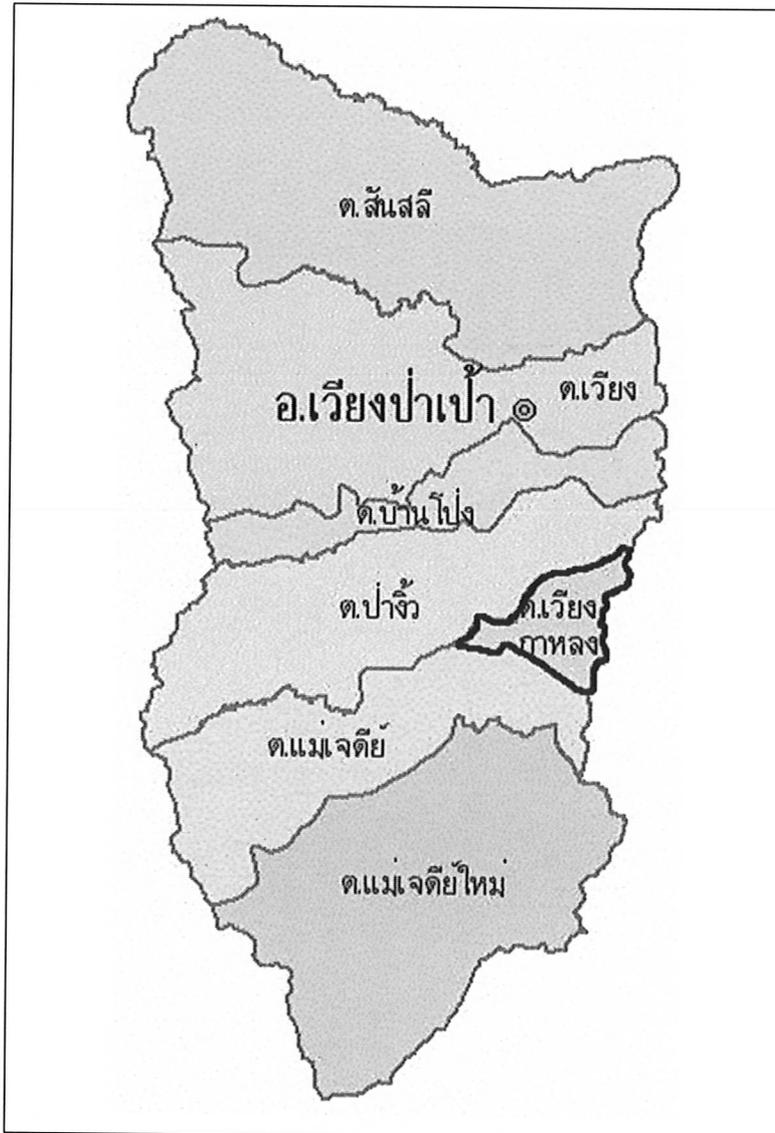
- (1) เครื่องเคลือบเวียงกาหลง จะต้องมีการผลิตในเขตพื้นที่ที่กำหนด ตามกระบวนการผลิตข้างต้น
- (2) กระบวนการผลิตจะต้องผ่านการควบคุมตรวจสอบ คือ มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิต ผู้ประกอบการค้าเครื่องเคลือบเวียงกาหลง รวมทั้งต้องมีเอกสารกำกับเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้

(10) เจื่อนไซที่นายทะเบียนกำหนดตามมาตรา 15

(1) จัดให้มีการขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิต และผู้ประกอบการค้า ที่ประสงค์จะขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เครื่องเคลือบเวียงกาหลง

(2) ผู้ขอขึ้นทะเบียนสมาชิกผู้ผลิต และผู้ประกอบการค้า จะต้องปฏิบัติตามคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับสมาชิกผู้ขอใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เครื่องเคลือบเวียงกาหลง และดำเนินการตามแผนการควบคุมตรวจสอบ ทั้งกระบวนการผลิตในระดับผู้ผลิตและระดับจังหวัด

แผนที่แสดงแหล่งภูมิศาสตร์
เครื่องเคลือบเวียงกาหลง

ขอบเขตพื้นที่การผลิตเครื่องเคลือบเวียงกาหลง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเวียงกาหลง อำเภอเวียงป่าเป้า
จังหวัดเชียงราย